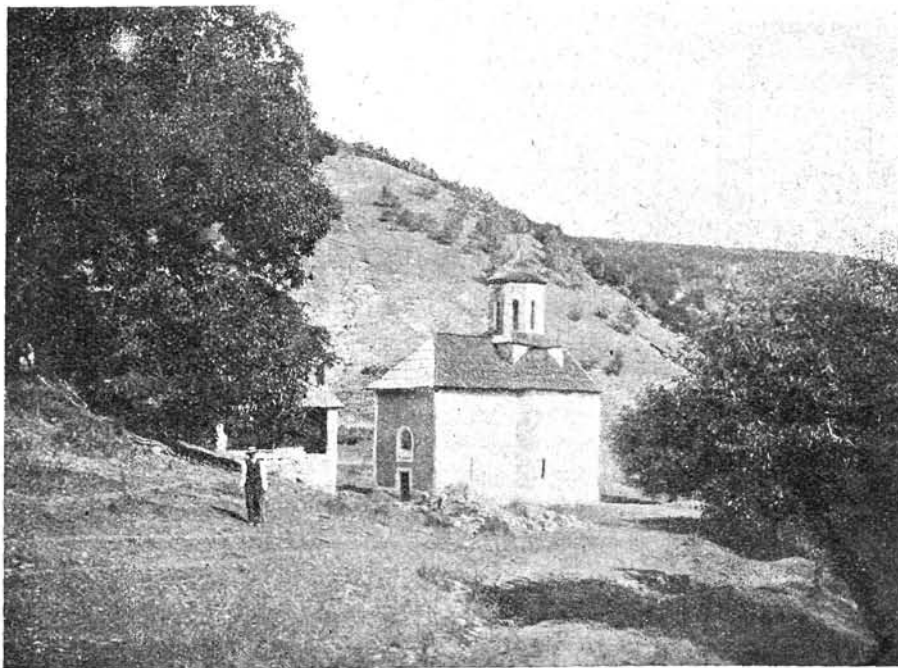

A felsőszilvási monostor temploma.

A Hunyadvármegye délibb részének vizeit levezető Sztrigy-folyó egyik oldalága a szilvási patak, mely Sztrigyplop községénél szakad beléje. Lankás eresztű dombok között széles ártéren csergedez a patak s torkolatától távol húzódik meg félve Alsó- és Felsőszilvás oláhoklakta községe. Felsőszilváson túl hirtelen megszűkül a völgy, magasabb he-

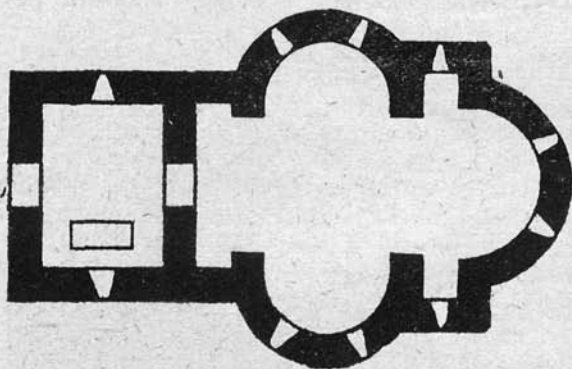
A felsőszilvási monostor-templom.

gyek határolják itt már, de a községtől vagy harmadfél kilométernyire újra kitágul, medenczét alkot, a hol kellemesen lep meg az erdőtől körülvelt tisztás üde s buja fűje, egy hűs vizű forrás s az elszórtan álló vén alma- és diófák; jelétül, hogy ez valamikor emberlakta hely volt. Csendes, barátságos hely ez s nagyon alkalmas arra, hogy a világgal meghasonlott lélek, a minő az itt állott monostor alapítója: *Saphira*, Mojsze havaselvi fejedelem híres leánya volt, élete utolsó napjait itt élje le.

A monostor rég elpusztult, lakói is már rég elköltöztek ez árnyékvilágból, de temploma áll még s benne Saphira művészi kivitelű márványsírköve.

A 13,3 méter hosszú és 7,5 méter széles, jól keletelt templom a görögkeleti hiten lévőknél szokásos moldva-bizanci stílusban épült. Abban a módosult stílusban, a mikor már eltűnt a templom közepéből az evangelistákat jelképező négy oszlop, a milyen a vajdahunyadi görög-katolikus és a demsusi templomokban még megvan s falpillére alakult át, hogy most már ezeken nyugodjon a Megváltót szimbolizáló kupola. Tornya nincs a templomnak, de nem is kellett, mert a görögkeletieknek még a XVI. században — a mikor e templom épült — tilos volt a harang használata.¹

Eredetileg ez görögkeleti templom volt; 1756-ban azonban a felsőszilvásiak a görög-katolikus hitre térve át, a templom is ennek a hitfelekezetnek a tulajdonába ment át s még most is bizonyos ünnepnapon miséznek benne a felsőszilvási gör. kat. pópa.²

A felsőszilvási monostor-templom alaprajza.

János Zsigmond fejedelem Keserű Istvánt Mojsze havaselvei fejedelemhez küldi követségbe. Keserű ott a fejedelem ifjú leányát, Saphirát elcsábítja, megszökteti s Gyulafehérvárra menekül. Nem sokáélnak azonban együtt, mert Keserű meghal. Saphyra másodsora Báthory

Kristóf udvarában tartózkodó Nizowski Szaniszló lengyel nemeshez megy férjhez s ennek halála után Markházy Pál kalandorhoz. „De brutális ember volt s durván bánt nejevel, ki végre elváasztatta magát tőle.”³ A házasságában boldogtalan Saphira aztán birtokán, Felsőszilváson monostort alapít, maga is csalódottan apáczaként ide vonul s itt hal meg 1580 márczius hóban, életének 44-ik évében. Sírköve az általa alapított monostor-templom pítvarában még ma is megvan, jobb kézre, alacsony téglaeépítményre fektetve.

Az 1,68 m. hosszú és 0,75 m. széles veresmárványból készült sírkő peremén a következő fölírat van: SAPHYRA FILIA PRIN | CIPIS TRANSALPINORV̄ RELICTA MAGCI STANISLAI NI | SOWSKY. MORITUR AN | NO 1580 DIE MENSIS MARTY. ANNO AETATIS SVAE XLIIII :

¹ Csak jóval később, Mária Terézia engedte meg a harang használatát, azelőtt csak felfüggesztett fadestkára [tóka] alkalmazott ütésekkal hívták össze a hívőket misére s a görög keletiek és katolikus szigorúan konzervatív ritusa még ma is elébb a deszkát szólaltatja meg s csak aztán húzza meg a harangot, jelezvén a misére való gyülekezés idejét.

² A kolostorról írt legelőször *Téglás* Gábor a „Hunyadmegyei Kalauz” 113—114. l.

³ Acsády Ignác, a Szilágyi-féle Magyar nemzet története V. k. 463. l.

A középmező felső részét díszes renaissance ovális keretben a címer — hármás halmon álló, kiterjesztett szárnyú, balra néző sas, csőrében keresztel — foglalja el. Alsó részén az alábbi 10 soros vers olvasható:

SAPHIRA MOISINI DVCIS INCLITA FILIA TANDEM
 HAC POSVIT MORIENS FLEBILE CORPVS HVMO
 KESERIO INPRIMIS VXOR DVLCISSIMA CLAVSIT
 LVMINA, FIT CONSORS DEINDE NISOWSKI TVA
 SI GENVS EXCVTIAS NIHIL HAC MAGE NOBILE VIDET
 SVB TRANSALPINO TERRA VALACHA POLO
 HVIC AVIS ET GENITOR PRINCEPS SIC AETERA SPECTES
 HVIVS MOESTA VIRVM DACIA VTRVMQVE GEMIT
 TV, QVICVQ VIDES SAPHYRA HEC MONVMENT. VENVSTE
 SAPHIRA DIC SAPHIR NOMINE DIGNA FVIT.

A fölíratok értelme szabad magyar fordításban:

Saphyra a havaselveiek fejedelmének leánya, Nagyságos Nizowski Szaniszló özvegye, meghal az 1580. évben, márczius havában, korának 44. évében.

Saphira, Mózes fejedelem híres leánya, végre
 Ezen földbe helyezte siralmas haló testét.
 Előbb Keserűnek a legkedvesebb felesége zárta le
 Szemeit, aztán a te hitvesed lesz, Nisowski!
 Ha nemzetségét kutatod, ennél nemesebbet semmit sem lát
 A havaselvi ég alatt az oláh föld.
 Ha egyebekre is tekintesz, nagyapja és apja fejedelem,
 Ennek pedig mindkét elhunyt férjét siratja Dácia.
 Te akárki, látod Saphyrának ezen ékes emlékét,
 Mondd, hogy Saphira méltó volt a Saphir névre.

Összehasonlítva a sírkő felíratát Acsády idézett mondásával, bizonyára feltűnő, hogy a míg a sírkő felírata csak két férjet: Keserű István- és Nizowski Szaniszlót vall be, addig a történet még egy harmadikról t Markházy Párlól is tud. Olyan nagy lehetett Saphirának harmadik férje iránti utálata, hogy még sírkövére is száműzte? Nem csak szivéből?

Még ünnepélyesebb a csend Saphira sírjánál, mint életében volt. Abból a forrásból, melyből tán sajátkezűleg merítette a vizet, most már csak őzike oltja szomját. A kegyelet azonban örökösökön, hogy Saphira tiszteletre méltó emléke megmaradjon.

(Budapest)

Halaváts Gyula.